

Şehriyar'ın Şiirlerinde Anne ve Baba Kavramlarının Mesajları

Messages of the Concepts of Mother and Father in the Poems of Shahriar

Received: April 04, 2025

Ali TEMİZEL¹

Accepted: April 30, 2025

Email: temizel46@yahoo.com

Orcid No. <https://orcid.org/0000-0001-8110-1230>

DOI No. <https://doi.org/10.32955/neujsm12025131073>

Özet:

Klasik ve modern doğu şiiri birçok konuyu, mazmunu, imgeyi içindi barındırır. Anne ve baba konusu ve metaforu şiirin temel temalarından birisi olmuştur. Şairler, hayatlarında önemli bir yere sahip olan anne ve babalarını bazen somut olarak bazen de soyut şekilde eserlerine dâhil etmişlerdir. Anne ve baba temalı şiirler, çoğunlukla şairlerin anne ve babaları ile yaşanan hatıralarının güçlü etkisini taşımaktadır. İnsanın terbiyesi, eğitimi ve kişilik gelişimi üzerinde en etkili olan kimselerin başında anne ve baba gelmektedir. Şairler, daha çok rol- model-örnek bakımdan anne ve babaya işaret etmektedirler ve çeşitli sıkıntı ve mutluluğu anne ve baba üzerinden dile getirmektedirler. Yalnızlıktan, gündelik yaşamın ve dünyadan sıkıntılarından kaçışta anne ve babaya sığınmaktadırlar. Bundan dolayı anne ve baba şefkat, sevgi, esirgeyici, bağışlayıcı ve en korunaklı sığınak sembolü olarak kullanılmıştır.

Bu şairlerden birisi de Yirminci yüzyılda yaşamış Muhammed Hüseyin Şehriyar (1906-1988)'dir. Yirminci yüzyıl Türk ve Fars edebiyatının önemli temsilcilerinden sayılan Şehriyar, gazel, kaside, mesnevi ve diğer şiir türlerini ustalıkla kullanmıştır ve her türlü güncel konuda şiir söylemiştir.

Bu çalışmada Şehriyar'ın "Héyder Baba'ya Selam" şiirinden, Farsça ve Türkçe şiir divanından anne, baba ve bazen de diğer akrabaları konu edinen beyitler seçilerek inceleme yapılacaktır. Bu seçki yapılırken Azerbaycan Türkçesi ve Farsça beyitlerin orijinali verilecek ve Farsça beyitlerin altlarına Türkiye Türkçesi ile tercüme yazılacaktır.

Bu çalışmanın hedefi yakın dönemde İran'da yaşamış ve Türkçe-Farsça şiirleri olan bir şairin düşünce dünyasını yeni nesle hatırlatmaktır.

Anahtar Kelimeler: Şehriyar, Türkçe, Farsça, Şiir, Anne, Baba.

Abstract:

Classical and modern Eastern poetry encompasses many subjects, motifs, and images. The theme and metaphor of mother and father have been among the fundamental themes of poetry. Poets have incorporated their mothers and fathers, who hold an essential place in their lives, sometimes in a concrete way and sometimes in an abstract manner, into their works. Poems with the theme of mother and father often carry the strong influence of the poets' memories with their parents. Mothers and fathers are among the most influential figures in a person's upbringing, education, and personality development. Poets frequently highlight mothers and fathers as role models and examples and express various hardships and joys through them. They seek refuge in their parents in times of loneliness and the difficulties of daily life and the world. For this reason, mother and father have been used as symbols of compassion, love, protectiveness, forgiveness, and the most secure shelter.

One of these poets is Mohammad Hossein Shahriyar (1906-1988), who lived in the twentieth century. Considered one of the prominent representatives of twentieth-century Turkish and Persian literature, Shahriyar skillfully utilized ghazals, qasidas, mathnawi, and other poetic forms, composing poetry on all kinds of contemporary subjects.

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya, Türkiye

In this study, couplets focusing on mother, father, and sometimes other relatives will be selected and analyzed from Shahriyar's poem "Greetings to Heydar Baba" and his Persian and Turkish poetry collections. While making this selection, the original versions of the couplets in Azerbaijani Turkish and Persian will be provided, and translations of the Persian couplets into Turkish will be written below them.

This study aims to remind the new generation of the intellectual world of a poet who lived in Iran in the recent past and wrote poetry in both Turkish and Persian.

Keywords: Shahriyar, Turkish, Persian, Poetry, Mother, Father.

Giriş:

Anne ve baba ile ilgili hususlar birçok kutsal, dini, ahlaki ve edebi metinlerde yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'de İsrâ suresinde Allah, önce yalnızca kendisine ibadet edilmesini buyurduktan hemen sonra, ana babaya iyilik etmeyi etmektedir. Burada Allah'a kullukla ana babaya iyilik yan yana zikredilmiş, böylece anne ve babanın önemi vurgulanmıştır. Nitekim diğer bazı ayet ve hadislerde de Allah'a kulluk ile ana babaya iyilik etme yan yana zikredilmektedir.

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۖ إِمَّا يَنْتَغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا. وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا (سورة اسراء، آیه ۲۳، ۲۴).

“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle. Onlara merhametle ve alçak gönüllülükle kol kanat ger. “Rabbim! Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster” diyerek dua et (*Kur'an-ı Kerim*, İsrâ Suresi: 23-24).” Peygamberimiz, “Cennet, anaların ayakları altındadır.” Hadisi ile cenneti kazanmaya anneyi vesile kılmış ve İslam dinin kadına ve anneye verdiği değeri göstermiştir. Zira huzurlu bir toplumun temeli, sağlam bir ailedir.

Özette de açıklandığı üzere gerek önceki dönemlerde gerekse Şehriyarın yaşadığı yirminci yüzyılda birçok şair “anne ve baba” metaforunu kullanarak şiirler söylemişlerdir ya da yazılı metinlerinde yer vermişlerdir. Bunlardan birisi de yine Azerbaycan coğrafyasının önde gelen şairlerinden Abbes Sehhet (1878-1918)'dir. Abbes Sehhet'in “Ana ve Oğul” başlıklı şiirinden birkaç dizeyi burada paylaşmak uygun olacaktır:

Her sabah gün ki, saçar âleme nur,

Daneden ötrü uçar cümle tuyur,

Guşlar ol dadlı civiltile ohur,

Aç gözün uyhudan, ey tiftl-i geyur,

Yatma bu payede rahet, a çocug!

Etme tenbelliyi âdet, a çocug! (Celal & Hüseyinov, 2009).

Bir diğeri de yine Azerbaycan coğrafyasının önde gelen şairlerinden Bahtiyar Vahapzade (1925-2009)'nin “Ana” ve “Ana ninnisi, çocuk dünyası” başlıklı yazıları ve bu yazıların içinde yer alan şiirleri çok önemlidir (Vahapzade, 2000). Burada “Ana Hediyesi” başlıklı şiirinden bir bölümü sunulmaktadır.

Anam namaz üste el açıp göye

Allah'a yalvarır "Ya Rabbim" diye:

“- Sensen halk eyleyen bu göyü, yeri,

Candan şirin olur bala, ay Allah

Sen benim ömrümden kesip illeri,

Balamın ömrüne cala¹, ay Allah” (Vahapzade, 2000).

Yirminci yüzyılda Şehriyar ile aynı bölgede aynı şehirde aynı zamanda yaşamış olan Mir Habib Sahir (1903-1985)'nin anne ve baba ile ilgili koşma türündeki aşağıdaki dizelerinde babasını betimlemekte ve bir şair için annenin önemini dile getirmektedir:

1

آتام منیم بدوی میش، کوچری
دروازادان بیرگون گیروب ایچری
باغدان سووب اتلانار کن چیری
«قیزیل سولار» محلینده کؤک سالمش
«دومجی»دن گؤزل – گؤبجک قیز آلمیش
(نیاتی، 1993: 406)

Atam benim bedeviymiş, köçeri
Dervazeden bir gün girüp içeri
Bagdan sovoub atlanarken çeperi
Qızıl Sular mahallinde kök salmış
“Deveci”den güzel göycek kız almış.

Türkiye Türkçesi:

Benim babam okur yazar değil ve dışardan gelmiştir.

Şehrin giriş kapısından şehre girmiştir.

Bağda sevip çitin üzerinden atlarken

Kızıl Sular² mahallesinde yerleşmiş.

Deveci³'den güzel bir kız almış.

2

آنادیر که یار دیم اندر شاعیره

¹ Calamak: eklemek

² İran'da Tebriz şehrindeki Sirhab mahallesidir.

³ İran'da Tebriz şehrindeki Deveci mahallesidir.

نققیش وورار سویوق قارا بیرینره

الهام وئرن بلکه اودور ساهیره

آنالارین قوجاقلاری جنتدیر

بو دونیادا دوغما آنا نیمتدیر

(نیاتی، 1993 : 407)

Anadır ki, yardım ider şaire

Naqqış vurar soyuq qara bir yere

İlham viren belki odur Sahir'e

Anaların kucakları Cennet'dir.

Bu dünyada doğma ana nimettir.

Türkiye Türkçesi:

Şaire yardım eden, soğuk kara bir yere (mezarlığa) resim yapan annedir.

Belki Sahir'e (Şairin kendisine) ilham veren odur.

Annelerin kucakları cennettir.¹

Bu dünyada doğmak annenin nimetidir.

Şehriyar'ın şiirlerine konu olan yakın bazı şahsiyetler

Birçok şairin hayatında ve şiirlerinde anne, maşuk ve eş gibi üç kadının önemli rolü ve yansıması olduğu gibi Şehriyar'ın şiirlerinde ve hayatında annesi Kevkeb hatun, maşuku Süreyya ve merhametli eşi Azize Hanım'ın çok etkisi ve yansıması olmuştur. Şehriyar'ın şiirlerinde "Han Nene" olarak bilinen kendi babaannesinin adı Bigem veya Begüm Hanımdır. Şehriyar'ın şiirlerinde anasından sonra etkili olan isim şiirlerinde "Peri" adıyla anılan Süreyya'dır. Bunların dışında şiirlerinde "Lale" ismi de kullanılmaktadır. "Lale" hanımın Şehriyar'ın Tarhran'da üniversite öğrenciliği sırasında Kerim Han Zend caddesinde kiracı olarak oturduğu evde "Peri" adıyla anılan Süreyya'dan daha önce gönlünü kaptırdığı ev sahibinin kızı "Lale" olduğu sanılmaktadır. Zira, "Lale ve Piyale / لاله و پیاله" başlıklı (1380) (شهریار، 1380) ve "Sulu Lale / لاله سیراب" başlıklı (1380) (شهریار، 1380) gazelleri ve buna benzer şiirleri bu düşünceyle incelenmeye değerdir. Ayrıca şiirlerindeki Rehşende ve Nene Kız, Şehriyar'ın çocukluk döneminde birlikte oyun oynadıkları arkadaşlarıdır.

Şehriyar'ın eşi Azize Hanım Azize Hanım, kendi halasının torunudur ve yaklaşık Şehriyar'dan Yirmi yaş daha gençtir. Şehriyar'ın şiirlerinde gençlik aşkı ve acı dolu anne hasreti, eşinin ölümünden sonra daha fazlasıyla kendisini gösterir ve aşağıda birkaç dizesi verilen Azize başlıklı şiiri bunun en önemli örneklerinden biridir.

"Ne zarif bir gelin Azize, seni

Mene layık Tanrı yaratmışdı.

¹ "Cennet anaların ayakları altındadır" hadis-i şerifine işaret edilmektedir.

Bir zarif ruha bir zarif cismi,
İzdivaç qudretiyle qatmışdı.
Cennet istemiş benim cehennemimi
Yanmasın, yahmasın azatmıştı.
Qara gün qarqası qonanda, benim
Ağ günüm varsa da qarartmışdı.
Adı batmış ecel gelende bize,
Men ayım çıhdı, gün de batmıştı...
(Şehriyar, 1380:180-182)

Birçok şair ve yazar ölüm ve ölümlle ilgili konuları eserlerine konu etmiştir. Şairler ölüme kendi dünya görüşlerine göre yaklaşmışlardır. Ömer Hayyam ölümü karanlık, kötü ve başlangıcın sonu olarak tasvir ederken Mevlâna ölümü her daim öven şairlerin başında gelmektedir (Shamızıkkehejan, 2025). Şehriyar ise eşinin ölümünü adını zikretmek istemediği ecel olarak tarif etmekte ve ölümü kara gün, ayrılık ve özlem olarak betimlemektedir.

Anası Kevkeb Hanım, şiirdeki adıyla Hanım Nene, “Héyder Baba”daki asıl öğedir. Şehriyar’ın “Héyder Baba’ya Selam” manzumesinde sıkla yer alan Héyder Baba, İran’da Doğu Azerbaycan Eyaletinde Tebriz şehrinin yaklaşık 100 km doğusundaki Hoşginab köyünün çevresinde yükselen dağın adıdır. Hoşginab köyü Şehriyar’ın kendi çocukluk dönemini geçirdiği köydür ve Héyder Baba dağı, Şehriyar’ın orta yaşlarda ömrünü kendisine adadığı ve “Héyder Baba’ya Selam” şiirinde olayların muhatabı şahidi olarak gösterdiği dağdır (*Selam ber Héyder Baba*, 1393). Aslında şiirdeki Héyder Baba metaforu evlatlar için bir sığınağı, bir güvenceyi, cömertliği, hoşgörülüğü ve saygıyı (Sarıçipek, 2008) temsil etmektedir.

Şehriyarın şiirlerinde anne, baba, eş, çocuk, kardeş, kız, oğlan, nine, hısım-akraba ve benzeri kavramların mesajları

Şehriyar’ın şiirlerinde toplumun ve devletin temeli olan ailenin önemini anlamak ve şairin şiirlerinde sıklıkla kullandığı aile bireyleri için şu küçük bilgileri hatırlamakta fayda var:

Babası İsmail Musevi (Hacı Mirza Ağa Hoşginabi), 1935’te vefat etti. 1942-1943 yıllarında ruhsal bunalım geçirmeye başlayan ve dört yıl kadar münzevi bir hayat yaşayan Şehriyar, 1946’da annesinin Tahran’a gelip kendisine destek vermesi sayesinde bunalımdan kurtuldu. Annesi 1952’de annesi vefat etti ve yeniden büyük sarsıntı geçirdi. Tahran’dan Tebriz’e döndü 1953’te halasının kızı Azize ile evlendi. 1954-1969 yıllarında Tebriz’de yaşadı. Burada “Héyder Baba’ya Selam”ın ikinci bölümünü 1967’de yayımladı. Eşi Azize Hanım 1974 yılında vefat etti. Şehzad ve Meryem isimli kızları ve Hadi isminde oğlu vardır. Şehriyar, aslında her iki bunalım döneminden her ikisi de kadın olan birisi annesi Hanım Nenenin ve ikincisi eşi Azize hanımın psikolojik destekleriyle kurtulduğu gözlemlenmektedir. Aslında Şehriyar’ın anne, baba ve aile konusundaki şiirlerini babası, annesi, eski aşkı Süreyya, eşi, çocukları, dost ve akrabaları ve kendi çevresinde değer verdiği insanların kayıpları üzerine kurduğu ve bunlara ait sembollerden yararlandığı anlaşılmaktadır.

Şehriyar, “Héyder Baba’ya Selam” başlıklı manzumesinde birimci kısımda Otuz defa, ikinci kısımda ikisi manzume içinde beş tanesi manzume başında olmak üzere toplamda Otuz yedi defa “Héyder Baba” diye sesleniş yer almaktadır (Şehriyar, 1990: 34-60). Bu manzumede aşağıdaki üç mısradaki “baba” kelimesi şu şekilde kafiye olarak kullanılmıştır:

Mir Mustafa dayı uca boy baba,

Heykelli sakgallı Tolstoy baba,

Éylerdi yas meclisini toy baba (Şehriyar, 1990).

Ayrıca “Héyder Baba’ya Selam” başlıklı manzumede aile bireylerini, büyük, küçük dost ve akrabalarını birbirinden farklı olarak şu mısralarla dile getirmektedir:

Uşahların bir deste gül bağlasın, Garı nene géce nağıl déyende, Emme Can’ın bal bellesin yéyerdim, Hecce Hala çayda paltar yuvardı, Heveslenir anası, gaynanası, Şüca haloğlunun Baki sovgeti, Héyder Baba, Nene Gız’ın gözleri, Garı nene uzadanda işini, Hecce Sultan Emme dişin kısırdı, Uşahların sesi düşerdi kende, Hecce Sultan Emme gedip Tebriz’e, Emoğlıyan géden géce Gıpçağ’a, Emmenin de erisinin şappası, Hanım Emme Mir Ebdül’ün sözünü, Fizze Hanım Huşgenab’ın güliydü, Emme Can’ım körpelerin belerdi, Déyne benim şair oğlum Şehriyar, Uşaglığa déyem bize gelsin bir, Yusuf’uvı uşag iken itirdim, Hanım Nenem ağ kefen bürünür, Rehşende’nin neve dutar elini, Hanım Nenem inekleri sağardı, Hanım Nenem nahoş olan il idi, Ovladımız mezhebini danmasın (Şehriyar, 1990).

1) Şehriyar aşağıdaki “Pişmanlığın göz yaşları / اشک ندامت” başlıklı gazelde gazelinde Hz. Yusuf’un ağıtlarına değinerek onun hasretini ve pişmanlığını anlatmaktadır. Şair, bu acının bir gün sona ereceğini ve hayatına değişim ve huzurun geri döneceğini ummakla birlikte artık Yusuf isimli bir oğlunun olmadığına da üzülmemesi gerektiğini belirtmektedir. Burada şair baba oğul arasındaki ilişkinin önemini ve baba-oğulun ayrılık acısını Hz. Yakup ve kardeşleri tarafından kuyuya atılan oğlu Hz. Yusuf üzerinden ortaya koymaktadır.

پیر کنعان من از ناله بیاسای که یوسف

پسری نیست که دیگر به سراغ پدر آید

(شهریار، 1380: 157، بیت 7)

Benim Kenan toprağım piri (Hz. Yakup), artık babasına gelecek Yusuf diye bir oğlunun olmadığına üzülme.

Tarihsel ve dini bir kişilik olan Yusuf, metafor olarak da benzetildiği öge aracılığıyla çeşitli anlamlar kazanabilmektedir. Aslında tasavvufi klasik edebiyatta Yusuf simgesi, zaman zaman işlevsel olarak değişkenlik gösterir. Züleyha için aşk ve sevgi olan Yusuf, Yakup için özlem, bekleyiş ve hasretin sembolüdür (İçli, 2025).

Şentürk, R. (2009). Açık medeniyet ve sosyallik içerir. Muhafazakâr Düşünce, 6 (21-22), 41-49.

2) Aşağıdaki “Başarısızlığın çığlığı / ناله ناکامی” başlıklı gazelde aşk ve ayrılık hikayesi anlatılmaktadır. Sevgilisinin vefasızlığını, başkasıyla evlenmesini ve bundan dolayı kendisinin evini ve yurdunu terk ettiğini anlatan şair, bu acısını ve sevgilisinden ayrı kalmasını babasızlık acısıyla ve göz yaşları dökerek annesini özleyen çocuğun duyduğu hislerle açıklamaya çalışmaktadır. “Eş, anne, baba” kavramlarının kullanıldığı bu beyitlerde “eş” kelimesi ayrılık, “baba” ve “anne” kelimeleri özlem ve yalnızlık anlamının gücünü anlatmak için kullanılmıştır.

به خدا کافر اگر بود به رحم آمده بود

ز آن همه ناله که من پیش تو کافر کردم

تو شدی همسر اغیار و من از یار و دیار

گشتم آواره و ترک سر و همسر کردم

در غمت داغ پدر دیدم و چون دُرّ یتیم¹
اشکریزان هوس دامن مادر کردم
(شهریار، 1380: 157، بیت 3، 4، 7)

Vallahi senin önünde yaptığım bütün ağıtlarla kafir yaptığım kâfir bile merhamete gelirdi.

Sen başkalarıyla evlendin ve ben sevgilim ve yurdumdan vaz geçtim ve ailemi terk ettim.

Senin hüznünde babasızlık acısını gördüm ve inci gibi göz yaşı dökerek annemin eteğini özledim.

3) Aşağıdaki “Kuyumcu / گوهرفروش” başlıklı gazelin birinci beytinde şair, evlenmediğini ve gençler gibi hâlâ âşık olduğunu söylüyor. Evli olmayı yaşlılık ve bekar olmayı gençlik olarak yorumlamaktadır. Burada همسر و یار (eş ve dost) kelimeleri yan yana kullanılarak eş ve dostu aynı seviyede tutmaktadır. Anne kelimesini “yaşlılık” ile yorumlamakta ve bekarlığı ise yaşlı da olsa anne karşısındaki bir çocuk olarak görmektedir ve şöyle demektedir.

یار و همسر نگرفتم که گرو بود سرم
تو شدی مادر و من با همه پیری پسرم
(شهریار، 1380: 144-145، بیت 1)

Başıma buyruk olduğum için ne dost ne eş edindim. Sen anne oldun, ben de tüm yaşlılığımın rağmen senin oğlunum.

“Kuyumcu/گوهرفروش” başlıklı aynı gazelin dört, beş ve altıncı beyitlerinde aşk ve sanatın değeri gibi konulara değinen Şehriyar, maddi hayatta başarılı olmasa da aşkın ve iç duygularının kendisi için altın ve gümüşten daha değerli olduğunu söylüyor ve muhatabın babasının gümüş ve altına; kendi babasının aşka değer vermesi üzerinden karşılaştırmasını yapmaktadır. Şehriyar, altın ve gümüş olamadan aşk, özgürlük, güzellik, gençlik, sanat gibi özelliklerin de değerli olacağına işaret etmekte ve babalardan birini aşka değer vermekle beğenisini ifade ederken diğer babayı maddiyata önem verdiğinden dolayı eleştirmektedir:

من که با عشق نراندم به جوانی هوسی
هوس عشق و جوانیست به پیرانه سرم
پدرت گوهر خود را به زر و سیم فروخت
پدر عشق بسوزد که در آمد پدرم
عشق و آزادگی و حسن و جوانی و هنر
عجبا هیچ نیرزید که بی سیم و زرم
(شهریار، 1380: 144-145، بیت 4، 5، 6)

Gençliğinde aşka ve tutkuya gitmeyen ben ama yaşlılığımın o aşkı ve gençliği hatırladım.

Baban kendi şahsiyetini altın ve gümüşe sattı ama babam aşkı seçti ve onunla yaşadı.

¹ Durr-i Yetim: Sedef içindeki tek inci. Peygamberimiz anne ve babasının vefatıyla yetim kalmasından dolayı durr-i yetime yani böyle bir inciye benzetilmiştir.

Aşk, özgürlük, güzellik, gençlik, sanat hepsi değerlidir, acaba gümüş ve altın olamadan hiç değeri yok mudur?

Aslında burada altının ve gümüşün esiri olan insanların özgür olamayacağını ve dolayısıyla özgür olamayan insanın da sevgisinin gerçek olamayacağına işaret edilmektedir. Zira Mevlâna da Mesnevisinde de şöyle demektedir:

Ey oğul! Bağı çöz, özgür ol. Ne zamana kadar gümüşe, altına bağlı kalacaksın (Mesnevî, I/19).

4) Şehriyar, aşağıdaki “Cennet kuşu / مرغ بهشتی” başlıklı gazelinin 9. beytinde şöyle diyor:

به پای بوته‌ها گریم به یاد دامن مادر
که از طفلی مرا آواره از ملک پدر کردی
(شهریار، 1380: 276 - 277، بیت 9)

Çalıkların dibinde annemin eteğinin hatırasıyla gözyaşı döküyorum. Zira çocukluğumdan beri babamın topraklarından uzak tuttun.

5) Şehriyar, aşağıdaki “Kalem kılıç / شمشیر قلم” başlıklı gazelinin 8. beytinde sevdiği kişinin gücüne ve hakimiyetine işaret ediyor ve onu Mısırlı Yusuf'a benzeterek babasına karşı gösterdiği ihmalden dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirir:

چه غرور بیست در این سلطنت ای یوسف مصری
که دگر پرسش حال پدر پیر نکردی
(شهریار، 1380: 209، بیت 8)

Ey Mısırlı Yusuf, bu krallıkta ne şeref var! ama neden yaşlı babanın durumunu sormadın?

6) Şehriyar, aşağıdaki “Zamanın seli / سیل روزگار” başlıklı gazelinde sevgilisinin güzelliğinden ve çekiciliğinden bahsederken aynı zamanda kendisinin hüznünden ve yalnızlığından da bahsetmektedir. Gençliğinin geçmesinden ve mutluluk döneminin sona erdiğinden söz ederek, zamanın geçmesini karanlık bir ölüme ve vefasızlığına da temiz olmayan bir eşe benzetmektedir. Ayrıca gençlik dönemini güzel köylü kızına benzetir ama zamanın geçmesini acı veren deve dikenine benzetir.

حیات و روشنی را رمز شیرینی ندانم چیست؟
ولی مرگ سیاهش همسر ناباب را ماند
بنفشه دختر شکرآلب دهقان نماید لیک
مغیلاش به صد نیش زبان ارباب را ماند
(شهریار، 1380: 261، بیت 9، 10)

Hayatın ve ışığın sırrının ne olduğunu bilmiyorum ama onun karanlık ölümü temiz olmayan bir eş gibidir.

Şeker dudaklı köylü kızı menekşe çiçeğine benzer, ancak dili yüzlerce ısırlığıyla dostuna deve dikenini gibidir.

7) Şehriyar, aşağıdaki “Adanmışlık enstrümanı / ساز عبادی” başlıklı gazelinin 10. beytinde şöyle demektedir:

فرزند سرفراز خدا را چه عیب داشت
ای مادر فلک که سیه‌بخت زادی‌ام
(شهریار، 1380: 144، بیت 10)

Tanrı'nın muhteşem oğlunun ne günahı vardı? Ey gökyüzünün annesi, ben kötü şansla doğdum.

8) Şehriyar, aşağıdaki “Kervanın zili / جرس کاروان” başlıklı gazelinde şöyle demektedir:

Bu şiir hayatından şikâyet eden bir gencin üzüntüsünü ve çaresizliğini anlatıyor. Annesinin ve arkadaşlarının yokluğundan yakınıyor ve ayrılan arkadaşlarının sözlerini özlüyor.

دور از کنار مادر و یاران مهربان
زال زمانه گشت به نامهربانی‌ام
(شهریار، 1380: 106، بیت 2)

Annemden ve nazik arkadaşarımdan uzakta. Zamanenin Zal'ı benim kabalığımı öldürdü.

9) Şehriyar, aşağıdaki “Anneciğim / جان مادر” başlıklı mesnevisinde annesine duyduğu özlemi şöyle dile getirmektedir:

مادر بهشت من همه آغوش گرم تست
گوئی سرم هنوز ببالین گرم تست
پیوسته در هوای تو چشمم به جستجوست
هر لحظه باخیال تو جانم به گفتگوست
در خواب و خیال همه با توام هنوز
تتهائیم مباد که تیره است بی تو روز
دائم حریم قدس تو احساس می کنم
احساس قدس آن دم انفاس می کنم
موسیقی بهشت همانا صدای تست
گوش دلم به زمزمه لای لای تست
مادر به قصه های تو میخفت غصه ها
میرفت چشم و گوش بدنبال قصه ها
(شهریار، 1380: 1071 - 1073، بیت 1 - 6)

Benim cennet annem, ben tamamen sıcak kucacımdayım, sanki başım henüz senin sıcak yastığındadır.

Sürekli seni özlemekteyim ve gözüm seni aramaktadır. Her an senin özleminle ruhum seninle konuşmaktadır.

Henüz rüyam ve hayalim hep seninledir. Beni yalnız bırakma, çünkü sensiz gün karanlıktır.

Her zaman senin kutsal sığınağını hissediyorum. O anın kutsal duygularıyla nefes alıyorum.

Cennetin musikisi işte senin sesindir. Senin ninninin terennümü gönül kulağımdadır.

Anneciğim senin hikayelerinle benim dertlerim uyuyor. Gözüm ve kulağım senin hikayelerini arıyor.

Şehriyar'ın “Yeğenim Huşeng'e / به برادرزادهام هوشنگ” başlıklı (Şehriyar, 1380), “Peri/پری” başlıklı (Şehriyar, 1380) başlıklı (Şehriyar, 1380) ve “Üç erkek kardeş / سه برادر” başlıklı (Şehriyar, 1380) mesnevileri, divanında on altı bölümden meydana gelen “Ah Annem / ای وای مادرم” başlıklı (Şehriyar, 1380) şiiri, “Hıristiyan Kızı / دختر ترسا” başlıklı (Şehriyar, 1380), “Kızım Şehrzad'ın anaokulu için isteği/خواستارم دخترم شهرزاد برای کودکتان” başlıklı (Şehriyar, 1380), “Eşin sıcaklığı / داغ همسر” başlıklı (Şehriyar, 1380), “Eşsiz hayat / بی همسر” başlıklı (Şehriyar, 1380), “Eşin anısına / به یاد همسر” başlıklı (Şehriyar, 1380), “Eşin sıcaklığı / داغ همسر” başlıklı (Şehriyar, 1380), “Allah, Anne, Baba, پدر” başlıklı (Şehriyar, 1380), “Anne günü / روز مادر” başlıklı (Şehriyar, 1380) gazelleri, “خدا، مادر، پدر” başlıklı (Şehriyar, 1380), “Anne günü / روز مادر” başlıklı (Şehriyar, 1380) ve “Eşin anısına / به یاد همسر” başlıklı (Şehriyar, 1380) kasideleri, 8 Hordad 1351/ 22 Mayıs 1972 Pazar gecesi Tebriz'de kaleme alınan “Anne / مادر” başlıklı (Şehriyar, 1380) şiiri, 23 Hordad 1353/ 22 Mayıs 1974 Perşembe günü Talie'nin eşinin vefatının kırkinci gecesinde kaleme alınan “Talie'nin Eşinin Mezarına / بر مزار همسر طلایه” başlıklı (Şehriyar, 1380) şiiri anne, baba, eş, kız, oğul, dost ve kendisinin değer verdiği çevresindeki insanlara vefa göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu da Şehriyar'ın aileyi ve ailenin içinde bulunduğu toplumu ve kendi çevresini önemseydiğini göstermektedir. Zira “Talie'nin Eşinin Mezarına” başlıklı şiirindeki Bagher Talie, İran Meşrutiyetinden sonra yıllarda kültürel, dini ve hukuki alanlardaki önemli şahsiyetlerden biriydi. Daha sonra ismi Firdevsî Lisesi olarak değiştirilecek olan Tebriz'deki Muhammediye okulunun ilk müdürüydü. Bu okul Tebriz'in ilk önemli lisesiydi ve Şehriyar, Talie'nin yöneticiliğinden birkaç yıl sonra bu lisede okudu. Şehriyar'ın şiirinden, Talia'nın ailesiyle yakın bir ilişkisi olduğu, dolayısıyla Talie'nin eşini kendi annesi olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bagher Talie, 1884 yılında doğmuş ve 1975 yılında vefat etmiştir. Talia'nın kızlarından biri, devrimden sonra İran Dışişleri bakanı ve İran Özgürlük Hareketi Partisi genel sekreteri olan Dr. İbrahim Yezdi'nin eşidir ve şu anda Tahran'da yaşıyor. Dr. Yezdi'nin kızı ve Bagher Talie'nin torunu doktordur ve Türkiye'de İzmir'de ikamet etmektedir.¹ Bagher Talie, Tebrizli Hacı Molla Muhammed'in oğlu ve 1884 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Tebriz'de İslam ilimleri okudu ve bir süre Tebriz'de dinî okullarında öğretmenlik yaptı, belagat ve güçlü bir hatip olması nedeniyle Mirza Bakır Nâlık olarak tanındı. Baqir Talia, Tebriz'de Talie-yi Saadat ve Kilid Nejat adlı iki gazete yayınladı. Şeyh Muhammed Hiyabani'yi eleştirmesi ve muhalifleri arasında yer alması nedeniyle Tebriz'den sürgüne gönderildi. Daha sonra bir süre Gilan savcılığı yapmış, bir süre de Meşhet şehir ve istinaf mahkemelerinin başkanlığını yapmıştır (Şehriyar, 1380).

Bunlara ilave olarak Şehriyar'ın kendi oğlu Hadi için kaleme aldığı “Evladım Hadi'ye / به فرزندم هادی” başlıklı (Şehriyar, 1380), kendi babasının mezar taşı için kaleme aldığı “Babamın mezar taşına / بر سنگ مزار پدرم رحمة الله عليه” başlıklı (Şehriyar, 1380), Tahran'da Eylül 1975'te kendi halasının oğlu mezar taşı için kaleme aldığı “Hala oğlum Hacı Mirza Muhammed Taghi Bagherzadeh'in mezarının taşına / بر سنگ مزار پسر عمه عزیزم حاجی میرزا محمد تقی باقرزاده” başlıklı (Şehriyar, 1380), “Bir erkek çocuk arıyorum / به جستجوی پسر” başlıklı (Şehriyar, 1380) şiirleri gibi pek çok şiir bulunmaktadır. Ayrıca Şehriyar'ın Azize (Şehriyar, 1380), Azize Can (Şehriyar, 1380), Han Nine (Şehriyar, 1380), başlıklı Türkçe şiirleri de bulunmaktadır. Buradaki “Han Nine” babasının annesi olan “Hanım Nine Hoşginabi”nin kısaltılmış halidir.

¹ Bagher Talie ile ilgili bilgiler, Tebriz Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümünü akademisyenlerinden 1959 doğumlu Sayın Dr. Bagher Sadrnia ile 23.03.2025 tarihinde saat 23.00'te yapılan telefon görüşmesiyle alınmıştır. Katkılarından dolayı kendilerine çok teşekkür ederim.

Sonuç:

Şehriyar'ın şiirlerinde anne, baba, eş, çocuk, kız, oğlan, nine ve benzeri kavramların sıklıkla kullanılması onun toplumun temelini oluşturan aileye ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Bilindiği üzere, insanlığın dudaklarındaki en güzel kelime ve en güzel ses "anne" kelimesidir. Bu kelime sevgi ve umut dolu. Kalbin derinliklerinden yükselen tatlı ve sevgi dolu bir sözdür.

Şehriyar şiirlerinde hem Türkçe hem de Farsça olarak aile ile ilgili kelime veya kelime gruplarından yararlanırken genelde aşağıdaki kelimeleri sembol veya açıktan kullanmıştır. Bu da şairin zengin bir aile ve toplum kültürüne sahip olduğunu göstermektedir. Bazı Farsça kelime ve kelime grupları şunlardır:

مادر، مادر فلک، دامنِ مادر، کنارِ مادرم، پدر، پدر پیر، داغِ پدر، ملکِ پدر، دُرِّ بیتیم، یار، طفلی، همسرِ ناباب، دختر، پسر، فرزندی سرفراز.

Bazı Türkçe kelime ve kelime grupları şunlardır: Héyder Baba, baba, uşah, Garı Nene, Emme Can, Hecce Hala, ana, gaynana, Şuca halaoğlu, Nene Gız, Hecce Sultan Emme, Emoğlu, Emme, Hanım Emme, Şair oğlum, Yusuf, Rehşende, Ovladımız.

Şehriyar'ın Héyder Baba'ya Selam şiirinde kendi çocukluk dönemindeki ve büyüdüğü Tebriz yakınlarındaki Hoşginab köyündeki anılarını babasıyla birlikte yaşadığı anılar gibi anlatılıyor. Şiirdeki Héyder Baba dağı, köye bakan bir dağın adıdır. Bu dizelerde Héyder Baba gibi bir dağı kişileştirerek seslenen Şehriyar, Héyder Baba metaforuyla kendisini iç ve dış dünyasına ilişkin sıkıntılardan kurtarmaktadır. "Héyder Baba'ya Selam" manzumesinde "ataerkil koruma" sembolünü görmekteyiz.

"Héyder Baba'ya Selam" koşmasında annesini "Hanım Nenem inekleri sağardı" mısrasıyla hem annesinin yapabildiği işlerden birini hem de kendilerinin büyük baş hayvanlarının olduğu bilgisine ulaşıyoruz. "Hanım Nenem nahoş olan il idi" mısrasıyla annesinin hastalığına ve işaret etmekte ve bu mısrayı o yılda anlatacağı bir olay için zaman zarfı olarak kullanmaktadır. Annesinin vefatını ise duygusal, temiz ve nazik bir betimle ile "Hanım Nenem ağ kefen bürünür" mısrasıyla açıklamaktadır.

Şiirlerindeki lirizm, çok canlıdır. Şehriyar'ın dizelerinden Şehriyar'ın kendi halkını çok iyi tanıdığı, halkının maddi ve manevî zenginliklerini kendi özünde hissettiği görülmektedir.

Şehriyar'ın her Héyder Baba diye seslenişinde sanki bir babasına veya bir din büyüğüne yaptığı bir duası, bir isteği, bir bağlılığı duyulmaktadır. Şehriyar Héyder Baba dağı çocukluk hatıralarının yaşadığı yer olarak görmektedir. "Dağ" ve "Dağ metaforu" birçok peygamberin, mutasavvıfın, filozun, şairin ve yazarın eserlerinde ve hayatlarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu yönüyle Héyder Baba dağı, Şehriyar için kendisinin değer verdiği tüm gizli ve aşikâr, maddi ve manevi ne varsa her şeyi içinde saklayan kutsal ve sırdaş bir mekandır. Şehriyar'ın Héyder Baba Dağı'na seslenmesi, bizzat baba ve dağ kültürünün Şehriyar'ın kendi kültürel, dini, edebî, tasavvufi ve mitolojik hafızasında ifade ettiği anlamı ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli (1993), Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Celal, Mir – Hüseyinov, Firidun (2009), *Örneklerle XX. Asır Azerbaycan Edebiyatı*, Hazırlayanlar: Kemal Yavuz-Erol Ülgen, İstanbul: Birleşik Yayıncılık.

İçli, A. (2025), "Bireysel Erginlenme Sürecinin Aktarımında Yusuf İmgesinin Mevlâna'nın Mesnevisindeki Görüntü Seviyeleri", *The Scientific Mysticism and Literature Journal*, 1, (2), 99- 111.

Mesnevî (2014), Mevlâna Celâleddîn Rûmî, c. 1-3, Hazırlayan: Adnan Karaismailoğlu, Konya, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Sarıççek, Mümtaz (2008), "Şehriyar'a Selam, Haydar Baba'ya Selam'ın Ontolojik Tahlili", *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3 (7), 587.

Selam ber Héyder Baba (1393): Terceme-yi manzum Heyder Baba'ya Selam Ostad Şehriyar, Bahş 1 ve 2, Terceme-yi manzum: Hasan Şadabe, Tehran: Defter-e Neşr-e Ferhengi İslami, 4. Baskı.

Şehriyar, M. Hüseyin (1990), Haydar Baba'ya Selam, Hazırlayanlar: Selahattin Kılıç-İlhan Şimşek, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Şehriyar, Muhammed Hüseyin (1380), *Divan-i Kâmil-i Şehriyar be İnzimam-i Kulliyat-i Eş'ar-i Turki-yi Şehriyar "Haydar Baba'ya Selam"*, Cilt:4, Tehran: İntişarat-i Zerrin- İntişarat-i Nigah, Çap-i Çehardehom.

Shamızıkkehejan, Omid (2025), Mevlânâ ve Umut Kavramı: Umut Sosyolojisi Çerçevesinde Bir Analiz, *The Scientific Mysticism and Literature Journal*, 1(1), 25-35.

Vahapzade, Bahtiyar (2000), Ömürden Sayfalar, Azerbaycan Türkçesinden notlarla aktaran: Yusuf Gedikli, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Şehriyar، محمد حسين (1380) ، ديوان كامل شهريار به اتضمام كلييات اشعار تركي شهريار «حيدر بابايا سلام» (چهار جلدی)، ديوان شهريار، جلد اول، تهران: انتشارات زرین – انتشارات نگاه، چاپ بيستم.

Şehriyar، محمد حسين (1380) ، ديوان كامل شهريار به اتضمام كلييات اشعار تركي شهريار «حيدر بابايا سلام» (چهار جلدی)، ديوان شهريار، جلد دوم، تهران: انتشارات زرین – انتشارات نگاه، چاپ بيستم.

Şehriyar، محمد حسين، (1380)، ديوان كامل شهريار به اتضمام كلييات اشعار تركي شهريار «حيدر بابايا سلام» (چهار جلدی)، ديوان شهريار، جلد سوم، تهران: انتشارات زرین – انتشارات نگاه، چاپ هفتم.

عاقلي، باقر(1380)، شرح حال رجال سياسي ونظامي ايران، جلد 2، تهران: انتشارات گفتار وعلم.

نباتي، سيد ابوالقاسم (1993)، ديوان تركي، تدوين: حسين محمدزاده صديق، تيريز: انتشارات احرار.